
Pregledni rad
UDK 811.163.42'282 : 801.5 Kornig (091)(497.5) "17"
Primljeno 2018-01-09
Prihvaćeno za tisak 2018-08-29

KAMEN PO KAMEN PALAČA
– O PRIJEVODU DRUGE TISKANE GRAMATIKE
KAJKAVSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
– *KROATISCHE SPRACHLEHRE...* FRANJE KORNIGA
IZ 1795.

Bojana Schubert, Zagreb

Sažetak

U današnjoj, prije svega standardnojezičnoj kulturi, trebamo cijeniti svaki pokušaj da se znanstveni lingvistički fokus skrene i na stare hrvatske, neštokavske jezike. Gotovo zaboravljen, u najtežem je položaju vjekovni kajkavski književni jezik kojim se pisalo od polovice 16. do polovice 19. stoljeća. Danas se o njem u široj javnosti malo što zna, ne spominje ga se u obrazovnom programu, pa čak ni u kajkavskoj Hrvatskoj. Ipak, zaslugom rijetkih istraživača, o njem se u novije vrijeme donose važne znanstvene spoznaje.

*Ovaj je rad zamišljen kao kritički osvrt na prijevod druge tiskane kajkavske gramatike. Autor je gramatike Franjo Kornig, naslov glasi *Kroatische Sprachlehre, oder Anweisung für Deutsche, die kroatische Sprache in kurzer Zeit gründlich zu erlernen, nebst beigefügten Gesprächen und verschiedenen Übungen* (*Horvatska gramatika ili uputa Nijemcima kako da u kratkom vremenu temeljito nauče horvatski jezik s dodanim razgovorima i različitim vježbama*), a godina je izdanja 1795. Autorica je prijevoda kajkavologinja Barbara Štebih Golub (2015. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje).*

Ključne riječi: kajkavski književni jezik; Franjo Kornig, gramatika; Barbara Štebih Golub

Na kraju prikaza vrijednoga prijevoda i pretiska prve tiskane kajkavske gramatike autora Ignacija Szentmártonyja iz 1783. godine, koji je u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 2014. godine izradila dr. sc. Barbara Štebih Golub, izrazila sam nadu da će izdavač i obrađivačica nastaviti uspješnu i plo-

donosnu suradnju te objaviti i prijevode preostalih starih kajkavskih slovnica.¹ Nisam se nadala da će do danas već biti objavljeni prijevodi kajkavskih gramatika Franje Korniga, još 2015. godine, i Josipa Ernesta Matijevića, 2017. godine, uz opsežne popratne studije.

Na promptnom i hvalevrijednom poslu autorici prijevoda od srca čestitam, a kako je riječ o dvjema iznimno važnim knjigama, svaka zaslužuje zasebnu pažnju pa ću se u slijednome tekstu usredotočiti na prijevod starije, Kornigove slovnice, naslova *Kroatische Sprachlehre, oder Anweisung für Deutsche, die kroatische Sprache in kurzer Zeit gründlich zu erlernen, nebst beigefügten Gesprächen und verschiedenen Übungen (Horvatska gramatika ili uputa Nijemcima kako da u kratkom vremenu temeljito nauče horvatski jezik s dodanim razgovorima i različitim vježbama)* iz 1795.

Godina je objavljivanja Kornigove slovnice i broj njezinih izdanja dvojen. Naime, u literaturi se često spominju dva izdanja, jedno iz 1790., a drugo iz 1795. godine, još od Kukuljevićeve *Bibliografije hrvatske* (1860: 74), međutim, prvo nam izdanje zasad nije ni poznato ni dostupno, nego se studije i prijevod te slovnice, o kojem će se uostalom i ovdje govoriti, zasnivaju na izdanju iz 1795. pohranjenom u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Čini se opravdanim sumnjati u postojanje izdanja iz 1790. godine, posebice ako se uzme u obzir da Kornigov suvremenik, bibliograf Adam Alojzij Baričević (1756.–1806.), u svome rukopisnom katalogu također spominje samo izdanje iz 1795.²

U knjizi Barbare Štebih Golub naslova *Franjo Kornig i njegova Horvatska gramatika* koju je objavio Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje 2015. godine nalazi se autoričina opsežna uvodna studija o svim slovničkim dijelovima, a zatim i prijevod same Kornigove gramatike na temelju spomenutog izdanja iz

¹ Dosad je objavljen prijevod i pretisak spomenute Szentmártonyjeve slovnice *Uvod u nauku o horvatskome jeziku / Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche...1783.* u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 2014. godine te prijevod slovnice Ignaca Kristijanovića *Gramatika horvatskoga narječja / Grammatik der kroatischen Mundart, 1837.* također u izdanju Instituta 2012. godine. Autorica je obaju prijevoda Barbara Štebih Golub. Godine pak 2008. Profil objavljuje prijevod i pretisak gramatike Josipa Đurkovečkog *Jezičnica horvatsko-slavinska za hasen slavincev i potreboču ostaleh stranskoga jezika narodov / Kroatisch-Slavische Sparchlehre zum Nutzen der Slavonier und Gebrauche der übrigen auswärtigen Nationen* iz 1826. u priredbi Alojza Jembriha.

Kada tome pribrojimo prijevode Kornigove (Institut, 2015.) i Matijevićeve gramatike (Institut, 2017.) Barbare Štebih Golub, u rukopisu ostaje tek kajkavski gramatički prvijenac – rukopisna gramatika Ivana Vitkovića iz 1779.

² Riječ je o rukopisnome katalogu naslova *Catalogus Librorum Zagrabiae impressorum. Ordine chronologico* u kojem Adam Baričević donosi kronološki popis izdanja objavljenih u Zagrebu od 1690. do 1800. godine. Rukopis je pohranjen u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom R 3175.

1795. godine. Knjiga je objavljena u Biblioteci Hrvatska jezična riznica u nizu Pretisci pod uredništvom dr. sc. Marijane Horvat, a recenzirali su je prof. dr. sc. Ivo Pranjković i prof. dr. sc. Diana Stolac.

Na samome početku uvodne studije autorica daje osnovne podatke o kajkavskome književnom jeziku koji je predmetom opisa Kornigove slovnice. Spominje terminološko šarenilo koje vlada u nazivima toga stoljetnog kajkavskog standardiziranog idioma (u literaturi je prisutno petnaestak naziva, v. Stolac 1995: 331), spominje stare kajkavske slovnice koje prethode Kornigovoj (gramatike Ivana Vitkovića 1779. i Ignacija Szentmártonyja iz 1783.) i one nastale nakon nje (gramatike Josipa Ernesta Matijevića 1810., Josipa Đurkovečkog 1826. i Ignaca Kristijanovića 1837.). Nadalje se autorica obračunava s nekorektnim i znanstveno neopravdanim isključivanjem kajkavskih slovnica iz proučavanja ukupne povijesti hrvatskih gramatika i etiketiranjem kajkavskih gramatika kao rubnih pojava u povijesti hrvatskoga jezika. Slijedi analiza (str. 7–78) kao i prijevod same slovnice (str. 79–340).

Kornigova je gramatika, baš kao i prethodeća joj Szentmártonyjeva, namijenjena strancima, prvenstveno Nijemcima, koji žele naučiti *horvatski* (kajkavski književni) jezik. Budući da je prikaz prijevoda Szentmártonyjeve gramatike objavljen (Schubert 2014.) i zainteresiranom čitatelju pristupačan na Hrčku, u prikazu Kornigove gramatike usredotočit ćemo se na razlike između tih dviju slovnica, kao što to u velikoj mjeri čini obrađivačica i autorica knjige dr. sc. Barbara Štebih Golub.

Samom strukturom, napominje autorica (str. 7),³ Kornigova slovnica ne odudara od strukture kajkavskih i nekajkavskih hrvatskih dopreporodnih gramatika. Ima predgovor, prvi dio (O uporabi i pravilnom izgovoru slova), drugi dio (O promjenjivim vrstama riječi), treći dio (O nepromjenjivim vrstama riječi), četvrti dio (Sintaksa) te na koncu aneksni rječnik (Dodatak horvatskoj slovnici koji se sastoji od različitih vježba). Morfološki je dio dominantan i najopsežniji kao i u Szentmártonyja te drugih dopreporodnih gramatičara, a za razliku od svoga neposrednog prethodnika-gramatičara, Kornig ima poglavlje posvećeno sintaksi i aneksni rječnik, što njegovu gramatiku čini bitno opsežnijom, ali i gramatiko-grafski naprednijom (str. 8).

Evo što Franz (Franjo) Kornig, između ostaloga, kaže u predgovoru:

“Već duže vrijeme mnogi izražavaju žarku želju za opsežnijom horvatskom slovnicom kako bi mogli naučiti taj tako u svakome pogledu koristan jezik. Ako sam izdavanjem ovoga djela ispunio tu opravdanu želju, kao što si laskam, tada

³ Kada se u radu poziva na literaturu na način da u zagradi piše samo broj stranice, misli se na izdanje o kojem je riječ: upravo na prijevod Kornigove gramatike (Štebih Golub 2015).

samom sebi čestitam [...] Konačno: osim toga tu je i glavni razlog koji ovu slovnici čini osobito dobrodošlom, a to je da se od prije nekoliko godina ovdje nalaze mnogobrojni Nijemci kojima je ovaj jezik nužan te su ga već dugo željeli naučiti iako do sada zbog nedostatka slovnice za to nisu imali priliku ...” (str. 80).

Iz slovničareva se predgovora posredno može iščitati da je upravo to izdanje iz 1795. prvo (jedino?) izdanje Kornigove gramatike, jer ako je već bio objavio jednu gramatiku 1790. zašto bi opet u predgovoru pisao da već duže vrijeme mnogi izražavaju žarku želju za opsežnijom kajkavskom slovnicom i da već dugo zbog nedostatka slovnice Nijemci ne mogu učiti *horvatski*. Kada pridodamo tomu činjenicu da je daleko šturija, Szentmártonyjeva gramatika, objavljena 1783. i rasprodana u svega mjesec dana, čini se opravdanim zaključiti da između 1783. i 1795. nije objavljena nijedna kajkavska slovnica.

Iz prvoga dijela (O uporabi i pravilnom izgovoru slova).

Kornig u svojoj slovnici nastavlja sa stručnim objašnjavanjem fonetike kajkavskoga književnog jezika. Szentmártony nas je primjerice obavijestio da se *e* u *er* ispred suglasnika izgovara sasvim tiho, gotovo nečujno i time nam olakšao obradu književnokajkavske građe koju mirne duše možemo transkribirati na način: *berza szmert* > *brza smrt* (v. Szentmártony 2014: 67). Obojica gramatičara napominju da prilikom izgovora književnokajkavskih *dy* i *gy* treba paziti i jezik tek lagano pritisnuti na nepce, dok se kod izgovora *ch* nepce mora dodirnuti naglo i snažno. Drugim riječima, ne griješimo kada spomenute književnokajkavske digrafe transkribiramo kao *đ* (a ne *dž*) i *č* (a ne *ć*), jer su izgovorno bliži tim fonemima iz suvremenoga standardnog hrvatskog jezika. Zanimljiv je u tom dijelu i opis triju, odnosno četiriju načina izgovaranja vokala *e* u književnoj kajkavštini. To su *e* poput onoga u njemačkoj riječi *schwerlich* ili *horvatskoj szelo*, osim ako je prikriveno (*er*) jer tada bude gotovo nečujno (*hert* čitaj *hrt*). Zatim je tu *e* s oštrim akcenatskim znakom (´) koje se izgovara kao *e* u njemačkoj riječi *Ebenholz*, što bi kod nas bilo zatvoreno *e* kakvo se izgovara u brojnim suvremenim kajkavskim govorima (*lep*). Posljednji izgovor je otvoren, nastavlja Kornig, kao dva *e* ili kao da u njemačkome iza *e* stoji *h*, a tada ima i teški akcent (˘). To bi pak *e* odgovaralo današnjem kajkavskom otvorenom *e* (*dęšet*) (usp. str. 83). Iz rečenoga se može zaključiti da se izgovor vokala *e* koji je samo kod prvih kajkavskih pisaca (Pergošića, Vramca) i grafijski razlikovan, barem u vidu razlike između otvorenoga i zatvorenoga *e*, zadržao u Szentmártonyjevoj i Kornigovoj gramatici tek u nadslovnim znacima. U prvome dijelu svakako je zanimljiva i autoričina primjedba da Kornig fiksira obezvučenje na kraju riječi (*vrak, snek, bubrek*) (str. 15) što se u literaturi ne smatra uobičajenim načinom pisanja u

kajkavskome književnom jeziku. Sumirajući Kornigov prvi dio slovnice, Štebih Golub zaključuje da se od Szentmártonyjeve razlikuje tek ustrojbeno (str. 13.).

Iz drugoga dijela (O promjenjivim vrstama riječi).

U morfološkom dijelu svoje slovnice Kornig obrađuje vrste riječi, njih deset: član, imenicu, pridjev (u koji ubraja i brojeve), zamjenicu, glagol, prilog, prijedlog, uzvik i veznik.

Obrada člana kao vrste riječi u kajkavskim je slovnicama uobičajena sve do Kristijanovića (1837.) koji eksplicitno napominje da kajkavski književni jezik nema član, a iznimka je Szentmártony koji člana ne spominje (str. 17). Kornig razlikuje šest padeža u jednini i šest u množini pod utjecajem latinske gramatiko­grafije, kao i njegov prethodnik Szentmártony.

U obradi imeničke deklinacije od svoga se prethodnika Kornig u maloćemu razlikuje, a novost koju uvodi opsežni su popisi riječi u samome tekstu gramatike koji se mogu smatrati inkorporiranim glosarima, kako napominje autorica, što od njega preuzima Matijević, ali ne i drugi kajkavski slovničari (str. 21). Primjerice, iza opisa *e*-deklinacije slijedi popis od 388 imenica koje se po njoj mijenjaju (*cedula, coprija, čapla, detelja, divjačina, fela, figa, graba, kača, lojtra, mačaha, pelda, popevka, roža, sreča, šega, tihocha, tovarušica, vudica, vusnica, zorja, žuhkoča...* str. 92–97), iza opisa *a*-deklinacije popis od čak 462 imenice te promjene (*bedak, beteg, cegar, cipeliš, cucek, človek, dijak, divjak, fačuk, gnjus, kinč, krič, melin, metulj, navuk, oblok, orsag, plašč, pozoj, pupek, slavič, suženj, tovaruš, vdovec, vugel, zajec, znanec, žitek...* 99–105) te popis od 87 imenica iza opisa *i*-deklinacije (*bahatost, brv, deklíč, gizdost, hasen, klet, misel, pogibel, radost, šegavost, vuš...* str. 114–115).

Poglavlje o pridjevima, kako zaključuje autorica (str. 27–31), osim u nekim primjerima vrlo je slično Szentmártonyjevu, za razliku od opisa brojeva koji je u Korniga složeniji i iscrpniji jer ga on proširuje tvorbom višeznamenastih i rednih brojeva, kao i brojevnih priloga.

U obradi zamjenica zanimljiva je autoričina primjedba da Szentmártony, Kornig i Matijević u instrumentalu upitnih zamjenica *gdo* i *kaj* bilježe dublete *z kem / z kim*, odnosno *z čem / z čim*, dok posljednji kajkavski slovničar Ignac Kristijanović bilježi samo likove *kem* i *čem* što potvrđuje njegove normativne pretenzije (usp. Schubert 2016: 179).

Glagol je, dakako, središnji dio Kornigove, kao i ostalih kajkavskih gramatika. O njegovu opisu autorica knjige donosi nekoliko vrijednih zaključaka. Ističe, na primjer, da se bez obzira na *višak* glagolskih načina i vremena u koja Kornig svrstava književnokajkavske glagole, što je rezultat ugledanja u latinski i grčki

gramatički model, iz Kornigova opisa dade iščitati da je glagolski sustav koji prikazuje tipičan za književnu kajkavštinu (str. 50). On donosi prezent, perfekt, pluskvamperfekt i futur, a govoreći o preteritu i sam je svjestan neadekvatnosti svojega opisa *horvatskoga* u kojem i nema razlike između *bil sem* i *jesem bil*. Za razliku od prethodnih poglavlja u kojima Kornig vjerno slijedi prethodnika Szentmártonyja, u poglavlju o glagolu ponekad ide i svojim putem (str. 37). Jedan je od takvih primjera opis dvostrukih nastavaka u trećem licu množine prezenta glagola koji u prvome licu završavaju na *-im* i *-em*. Takvi glagoli, objašnjava Kornig (str. 139), u trećemu licu množine mogu imati nastavak *-e* ili *-ju*, odnosno *-u* ili *-ju* (*živem* > *živu/živiju*; *molim* > *mole/moliju*). Šteta što nas gramatičar ne obavještava o čestotnosti spomenutih nastavaka kao ni o tome je li koji od njih u njegovo vrijeme smatran novijim ili stilski obilježenim, ili su pak potpuno ravnopravni. Na ta ćemo pitanja morati odgovoriti sami kada usporedimo stare kajkavske gramatike s jezikom kajkavskih autora koji pišu u isto vrijeme. Kod opisa futura Kornig u napomeni ističe da se umjesto oblika *budem*, *budeš* itd. često rabe skraćeni oblici *bum*, *buš*, *bu*, u množini *bumo*, *bute*, *budu* (str. 136). S obzirom da se u literaturi često spominje kako je u književnoj kajkavštini upravo obrnuto, valja se zapitati kakav kajkavski Kornig tu opisuje, književni ili ipak organske i gradske kajkavske govore? No, to je još jedno pitanje za čiji nam precizan odgovor treba elektronički korpus kajkavskoga književnog jezika. S druge strane, a također vezano za tvorbu futura, Kornigov je iskorak u tome da spominje mogućnost tvorbe futura pomoću glagola *htjeti*, točnije njegova naglašenoga oblika (*hoću*, *neću*) i glagolskoga pridjeva radnog, što odgovara stanju u izvorima pisanima kajkavskim književnim jezikom (str. 43). U nekim pak opisima, primjećuje Štebih Golub, Kornig zaostaje za Szentmártonyjem, primjerice prilikom obrade glagolskoga pridjeva radnog (str. 41), ili se u obradi znatno od njega razlikuje, primjerice pri obradi tzv. nepravilnih glagola (str. 45). Zanimljivi su, dakako, obilni glosari pravilnih i nepravilnih glagola koje Kornig donosi. Među pravilne tako svrstava one iz čijeg se infinitiva mogu izvesti sva vremena i osnove (npr. *bluditi*, *bubnjati*, *burkati*, *cifrati*, *coprati*, *čuvati*, *dihati*, *dospevati*, *fantiti se*, *fucati*, *hincati se*, *južinati*, *kinčiti*, *kurvariti se*, *ljubiti se*, *mastiti*, *obeduvati*, *odurjavati*, *pajdašiti se*, *popevati*, *slačiti*, *špotati*, *tolnačiti*, *vedriti se*, *zabiti*, *zapuščati*, *živeti*, *žmeriti* itd., str. 151–158). Popis nepravilnih glagola donosi Kornig u infinitivu, prezentu, imperativu i oba participia, primjerice, *bečati* – *bečim*, *beči*, *bečal*; *česati* – *češem*, *češi*, *česal*, *česan*; *dojti* – *dohajam*, *dojdi*, *došel*, *došen* itd., str. 161–162. Bilo bi svakako zanimljivo doznati ima li potvrda glagolskoga pridjeva trpnog *došen* u književnokajkavskome jezičnom korpusu – veliki ga povijesni *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* ne spominje.

Iz trećega dijela (O nepromjenjivim vrstama riječi).

U trećem dijelu slovnice Kornig govori o prijedlozima, priložima, uzvicima i veznicima. Štebih Golub zaključuje da se i u tom dijelu dosta oslanja na Szentmártonyjev gramatički opis te je u nekim napomenama tek nešto napredniji (npr. kada tumači da u *horvatskome* prijedlog *od* traži genitiv, a ne ablativ), dok u drugima zaostaje za svojim uzorom (npr. u obradi priloga) (str. 52–55). Vrlo je simpatična Kornigova podjela uzvika na tri skupine: uzvike poticanja i hrabrenja (*nu, de, deđerno, živo...*), jadikovanja (*ah!, jaj meni!, kaj ču!, tužni ja!...*) i čuđenja (*aha!, je li moguće!, né moguće!, nut!...*) (str. 193). Taj dio obrade nije preuzeo od svoga prethodnika Szentmártonyja koji ne obrađuje veznike i uzvike u zasebnim poglavljima niti ih pokušava klasificirati (Štebih Golub 2014: 52).

Iz četvrtoga dijela (Sintaksa).

Poglavlje o sintaksi važan je dio Kornigove slovnice, a kako skladnija izostaje u Szentmártonyja, tim je zanimljiviji Kornigov opis. Autorica spominje da se Kornig pri pisanju svoje sintakse mogao ugledati na Vitkovića i prvu kajkavsku gramatiku, no da to i nije previše izgledno jer su Vitkovićeve metode arhaičnije od Kornigovih (str. 55). Istaknut ću ovdje nekoliko autoričnih zaključnih misli o sintaksi kajkavskoga književnog jezika, kako ju opisuje Kornig. Riječ je, kao i u ostalim hrvatskim dopreporodnim gramatikama, o prikazu sintakse slaganja i reda riječi. Gramatičar u skladu s onodobnim razvojem jezikoslovlja ne upotrebljava ni osnovno sintaktičko nazivlje poput subjekta i predikata. Svoj opis kajkavske sintakse čini kontrastivno u odnosu na njemački jezik (str. 65). Vezano za red riječi, Kornig napominje da samo valja slijediti red riječi u njemačkome kako bi se usvojio kajkavski književni jezik, što svjedoči o golemom inojezičnom utjecaju rezultat kojeg su i brojni sintaktički kalkovi, primjerice, položaj glagola na kraju rečenice ili pomoćnoga glagola na drugom mjestu, a punoznačnoga na kraju rečenice, hipertrofirana upotreba participa koji zamjenjuju zavisnu rečenicu, upotreba posvojne zamjenice na mjestu povratno-posvojne, konstrukcija za+infinitiv i sl. (str. 66). Valja se složiti sa Štebih Golub da su vrlo zanimljive Kornigove napomene o česticama *li* i *ne* iz kojih se vidi da autor ne razlikuje *ne* kao negaciju uz glagol (*ne verujem*) od predmetka *ne-* (*nepriatelj*), što mu sugerira i kajkavska grafija u kojoj se sljubljeno piše *neverujem, nečudise* i sl. (str. 64). Iz Kornigova sintaktičkoga poglavlja, kao uostalom i iz drugih dijelova slovnice, mogu se iščitati i podaci o tvorbi riječi. Primjerice, uz opis posvojnoga genitiva Kornig objašnjava da se u kajkavskome on može “preoblikovati”u

pridjev (*plebanuša hiža* > *plebanuševa hiža*) pa dalje objašnjava na koji način: s domecima *-ov/-ev*, *-in*, *-inski*, *-ski/-ški*. Štebih Golub primjećuje da posljednji kajkavski slovnica, Ignac Kristijanović, na tom mjestu čak i propisuje upotrebu posvojnih pridjeva pred posvojnim genitivom (str. 59). Bez obzira na određene manjkavosti u objašnjavanju, ostaje činjenica da je Kornigova skladnja ujedno i prva (dosad poznata) tiskana književnokajkavska sintaksa (unutar gramatike, dakako).

Iz petoga dijela (Dodatak horvatskoj slovnici koji se sastoji od različitih vježba).

Sve kajkavske gramatike, osim Szentmártonyjeve, sadrže i neku vrstu rječnika, odnosno konverzacijskog priručnika. Obično je riječ o primjerima razgovora načinjenih u edukativne svrhe. U Vitkovića, Korniga i Matijevića u tom je dijelu sadržan prvo konceptualno ustrojeni rječnik koji, dakle, nije abecedni već su riječi grupirane prema leksičko-semantičkim gnijezdima, a slijede uzorci pisama, razgovora, frazeološki dio i kratke didaktičke priče. U Kristijanovića pak uz gramatiku dolazi abecedni rječnik koji se proteže na 260 stranica (str. 67). Tu valja još jednom istaknuti Kornigovu osobitost u vidu brojnih umetnutih glosara unutar gramatičkoga dijela slovnice. Štebih Golub donosi podatak da oni obuhvaćaju 2164 književnokajkavska leksema s njemačkim ekvivalentima (str. 68). Kornigov pak aneksnu tezaurs sadrži 43 leksičko-semantička gnijezda gdje su leksemi obrađeni na način da je ishodišna strana kajkavska, a za svaki se leksem uglavnom donosi tek jedna njemačka istovrijednica. Pogledajmo primjer Kornigova *gnijezda*:

Nagibanja srca i duše

Bewegungen des Gemüts und der Seele (str. 253)

<i>ljubiti</i> , lieben	<i>tužiti</i> , klagan
<i>kušuvati</i> , küssen	<i>pozdravljati</i> , grüssen
<i>ljubonenavideti</i> , eifern	<i>kuditi</i> , tadeln
<i>sumljivati</i> , argwöhnen	<i>zasegurati</i> , versichern
<i>braniti</i> , verteidigen	<i>dokončati</i> , beschliessen
<i>odurjavati</i> , hassen	<i>pregledavati</i> , beschauen
<i>oprašćati</i> , vergeben	<i>bojati se</i> , fürchten
<i>obimati</i> , umarmen	<i>veruvati</i> , glauben

<i>prikazati</i> , schenken	<i>dvojiti</i> , zweifeln
<i>objeti</i> , umfassen	<i>ufati se</i> , hoffen
<i>vputiti</i> , bereden, überweisen	<i>izmišljavati</i> , dichten
<i>podvučati</i> , unterweisen	<i>suditi</i> , urteilen
<i>prilizavati</i> , schmeicheln	<i>napazivati</i> , beobachten
<i>hvaliti</i> , loben	<i>misliti</i> , denken
<i>othraniti</i> , ernähren	<i>zabiti</i> , vergessen
<i>pravdati</i> , streiten	<i>spomenuti se</i> , sich erinnern

Zanimljivo je spomenuti da prvi tezaursno ustrojani rječnik u povijesti hrvatske leksikografije također nastaje upravo u kajkavskoj kulturi, a riječ je o rukopisnome rječniku Adama Patačića iz 18. stoljeća.

Drugi dio Kornigova Dodatka čine vježbe konjugacije i deklinacije, zatim uzorci razgovora (*Od pozdravljenja*, *Od šetanja* itd.) i pisama. Štebih Golub kao zanimljivost ističe Kornigovo umijeće prevođenja jer uzima u obzir i kulturne razlike među dvama jezicima pa tako, primjerice, valute ne prevodi riječ za riječ nego ih mijenja (str. 70). O Kornigovu leksiku općenito zaključuje da je riječ o tipičnome književnokajkavskome jeziku koji obiluje germanizmima i hungarizmima. Pri kraju svoje studije o Kornigovoj slovnici Štebih Golub posvećuje par riječi i Kornigovu njemačkome izričaju za koji ustanovljuje da je austrijski njemački s ranonovovisoko njemačkim obilježjima, a pismo upotrijebljeno u gramatici je gotica, uobičajena za ododobnu njemačku pismenost (str. 71).

Autorica završava svoju studiju kratkim, ali jasnim zaključcima te Kornigovu gramatiku vrednuje u odnosu na ostale kajkavske slovnice. To je druga tiskana kajkavska gramatika u kojoj su preuzeta čitava poglavlja iz Szentmártonyjeve slovnice, no gramatikografski je od nje nešto naprednija te za razliku od prethodnika Kornig donosi sintaksu i aneksni rječnik. Strukturom ne odudara od drugih kajkavskih gramatika, no njezina su osobitost umetnuti glosari iza pojedinih gramatičkih odjeljaka. Kornigov je opis primjereniji kajkavskome književnom jeziku od Vitkovičeva i iscrpniji od Szentmártonyjeva (str. 74–75).

U standardnojezičnoj kulturi koja nas već desetljećima okružuje i uči kako je standardni jezik najvredniji idiom za sporazumijevanje i izučavanje, objava prijevoda još jedne stare kajkavske gramatike malen je korak za samu autoricu (napravila ih je ona već četiri!), a golem za prevrednovanje kajkavskoga književnog (standardnog) jezika. Taj je vjekovni jezik potisnut iz hrvatskoga kolektivnog sjećanja, nije mu sklon ni službeni obrazovni program, no zahvaljujući požrtvovnim i stručnim pojedincima, ovdje ponajprije Barbari Štebih Golub, sje-

ćanje se na Kornigovu, kao i na druge kajkavske gramatike, obnavlja, i odsad će povjesničarima hrvatskoga jezika koji prate uglavnom njegovu štokavsku dionicu biti nešto teže zaobići kajkavsku gramatikografiju. Zahvaljujući našoj autorici kajkavsko nam je slovničarenje u punome sjaju, u svježem ruhu i na hrvatskome jeziku podastrijeto na stol te ga se samo trebamo *spomenuti* i u njemu uživati.

Literatura:

Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1860. *Bibliografija Jugoslavenska*. Knjiga prva: *Bibliografija Hrvatska*. zagreb: Brzotiskom Dragutina Albrechta.

Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. 1984–2017– (sv. 1–14). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Schubert, Bojana. 2014. "Iz povijesti kajkavske gramatikografije (Ignacije Szentmártony, *Uvod u nauk o horvatskome jeziku / Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche*, 1783., prijevod i pretisak. Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje)". *FLUMINENSIA: časopis za filološka istraživanja* 26, 2: 159–163.

Schubert, Bojana. 2016. *U suton kajkavskoga književnog jezika. Povijesosociolingvistička analiza jezika Ivana Krizmanića*. Zagreb: Srednja Europa.

Stolac, Diana. 1995. Standardizacijski procesi u kajkavskome književnom jeziku. *Filologija*, 24-25, 331–338.

Štebih Golub, Barbara. 2014. "Studija Ignac Szentmártony i *Uvod u nauk o horvatskom jeziku* . U Ignacije Szentmártony, *Uvod u nauk o horvatskome jeziku / Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche*, 1783. (prijevod i pretisak). Prijevod i popratnu studiju izradila Barbara Štebih Golub. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 1–63.

Štebih Golub, Barbara. 2015. "Franjo Kornig i njegova *Horvatska gramatika*". U Barbara Štebih Golub, *Franjo Kornig i njegova Horvatska gramatika* (prijevod i popratna studija). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 1–78.

MANY A MICKLE MAKES A MIRACLE – ABOUT FRANJO KORNIG'S KAJKAVIAN GRAMMAR BOOK, 1795

By Bojana Schubert, Zagreb

Summary

Croatians, as many other European nations, live in a standard language culture. Contemporary Croatian standard language is based on the Štokavian organic basis. In the past, numerous works based on the organic basis of all three Croatian dialect groups (Čakavian, Kajkavian and Štokavian), as well as on the mixed language of Ozalj, were written and published.

Kajkavian standard language was used from the mid-16th century until the mid-19th century in the north-west part of Croatia. This language was supraregional, standardized, described in six (known) grammar books and it was competing with Štokavian for the role of the standard language in the 1830s. After losing the battle, it has been devalued in Croatia, erased in the Croatian education system, and repressed from the Croatian collective memory.

Every effort regarding linguistic research of non-Štokavian Croatian historical languages is more than welcome.

*This paper is a critical review of one of such efforts. Historical linguist Barbara Štebih Golub translated 4 of 6 known old Kajkavian grammar books which were originally written in German (1779–1837). We will focus on the translation of Franjo Kornig's grammar book: *Kroatische Sprachlehre, oder Anweisung für Deutsche, die kroatische Sprache in kurzer Zeit gründlich zu erlernen, nebst beigefügten Gesprächen und verschiedenen Übungen (Horvatska gramatika ili uputa Nijemcima kako da u kratkom vremenu temeljito nauče horvatski jezik s dodanim razgovorima i različitim vježbama)*, published in 1795.*

Keywords: Kajkavian standard language; Franjo Kornig, grammar book; Barbara Štebih Golub

Prijevod: autorica